

## 3.1 Koulutustoiminta on jakamista ja yhdessä tekemistä – oppimateriaalien avoimuuden edistäminen Laureassa

Aino Helariutta

**A**VOIMUDELLE ON PITKÄ historia korkeakoulutuksessa. Sen pohjalla on idea altruismista ja uskomus siitä, että koulutus on yhteistä hyvää. Koulutustoiminta voidaan myös nähdä osana laajempaa jakamisen käsitettä. (Wiley 2010). Avointen oppimateriaalien liikkeen alkuaikojen merkittävä toimija oli Hewlett Foundation, jonka koulutusjaoston johtaja Mike Smith kirjoittaa avoimista oppimateriaaleista seuraavaa: ”avointen oppimateriaalien liikkeen sydämessä on yksinkertainen ja voimakas idea siitä, että tieto on maailmassa kaikkien yhteinen hyödyke ja teknologia mahdollistaa sen jakamisen, käytön ja päivittämisen”. (Smith & Casserly 2016).

Koulutustoiminnan avoimuus on kulkenut monien ilmenemismuotojen kautta oppimaan pääsyyn mahdollistamisesta avointen sisältöjen ja oppimateriaalien painotuksiin. Tämä muutos on suurelta osin seurausta digitaalisuuden ja tietoverkkojen kehityksestä. Muut avoimuuden sektorit, kuten avoimen lähdekoodin ohjelmistojen kehitys sekä internet vapaan pääsyn mahdollistajana ja siitä kehittyneet erilaiset avoimuuden suuntauksat, ovat vaikuttaneet myös korkeakoulusektorin toimijoihin. (Weller 2014).

Avointen oppimateriaalien (open educational resources, OER) liike käynnistyi vuonna 2001 kun Hewlett-säätiö rahoitti Massachusetts Institute of Technologyä (MIT) USA:ssa aloittamaan OpenCourseWare-sivuston, jossa jaettiin kurssimateriaaleja ilmaiseksi. Tämän jälkeen avointen oppimateriaalien liike on kasvanut ja levinnyt maailmanlaajuisesti. (Weller 2014). Unesco antoi loppuvuodesta 2019 suosituksen avointen oppimateriaalien edistämisestä jäsenvaltioissa (ks. UNESCO 2019). EU tukee avoimen oppimisen edistämistä (ks. Inamorato dos Santos, A. 2019). Suomessa avoimen oppimisen edistäminen otettiin osaksi kansallista avoimen tieteen koordinaatiota loppuvuodesta 2018, jolloin käynnistettiin avoimen oppimisen kansallinen asiantuntijaryhmä.

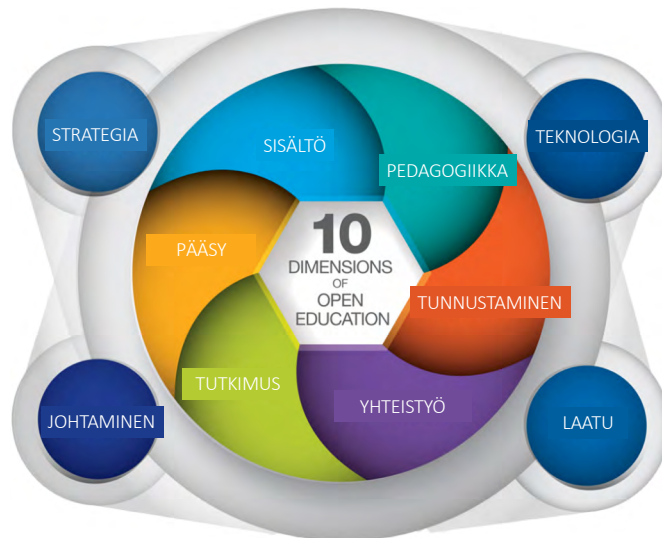
Voidaan sanoa, että 2010-luku on ollut avoimen koulutuksen ja oppimisen kasvun ja kehityksen aikaa globaalisti. Tähän on vaikuttanut avoimen tieteen voimakas suuntaus, jossa yliopistot ovat avanneet julkaisu-

jaan ja dataa sekä erilaisten blogien ja sosiaalisen median aikaansaama avoimen jakamisen kulttuuri. Creative Commons -lisensointi ja sen tunnettuuden lisääntyminen on ollut osaltaan mahdollistamassa avoimen toimintakulttuurin edistymistä. (Weller 2014).

Avoimuuden edistäminen on keskeisessä roolissa myös Laurea-ammattikorkeakoulussa. Avoimuus on yksi Laurean strategian 2030 kolmesta keskeisestä arvosta. Tässä artikkelissa käsitellään avointen oppimateriaalien edistämistä Suomessa kansallisella tasolla ja Laurea-ammattikorkeakoulussa, osana laurealaisen strategista muutoshankkeen työskentelyä. Ensín sijoitetaan avoimet oppimateriaalit avoimen oppimisen laajempaan viitekehykseen EU:n avoimen oppimisen viitekehyksen mukaisesti.

## AVOIN OPPIMINEN JA AVOIMET OPPIMATERIAALIT

Kuviossa 1. nähdään avoimen oppimisen 10 ulottuvuutta, siten kun ne on Euroopan Unionin avoimen oppimisen viitekehyksessä määritelty. Avoin oppiminen koostuu EU-viitekehyksen mukaan kuudesta ydinulottuvuudesta (pääsy, sisältö, pedagogiikka, tunnistaminen ja yhteistyö ja tutkimus) sekä näiden kanssa vuorovaikutuksessa olevista poikittaisulottuvuuksista (strategia, teknologia, laatu ja johtaminen). Poikittaisulottuvuuksia tarvitaan ydinulottuvuuksien toteutumiseksi. Avoimet oppimateriaalit voidaan sijoittaa EU:n viitekehyksen sisältöjen ydinulottuvuudelle. (Inamorato dos Santos ym. 2016.)



**Kuvio 1.** Avoimen oppimisen ulottuvuudet EU:n määrittelyn mukaisesti (Helariutta, mukaellen Inamorato dos Santos, Punie & Muñoz 2016).

Avoimet oppimateriaalit on määritelty Avointen oppimateriaalien kirjastossa Unescon avointen oppimateriaalien määrittelmän pohjalta seuraavasti:

Avoimet oppimateriaalit ovat eri muotoisia digitaalisia tai muita opetukseen, kasvatukseen tai oppimiseen kohdennettuja materiaaleja, jotka on vapautettu public domainiin (eli teos on merkitty vapaaksi kaikista tunnetuista tekijänoikeuteen perustuvista rajoituksista) tai jotka on lisensoitu avoimella lisenssillä, joka antaa muille oikeuden maksuttomaan pääsyyn, käyttöön, muokkaukseen ja uudelleen jakamiseen olemattomin tai vähin rajoituksin. (Avointen oppimateriaalien kirjasto 2019.)

David Wiley (2010) pureutuu avoimuuden määreeseen avointen oppimateriaalien käsitteessä. Wileyn mukaan avoimen materiaalin täytyy olla ilmaiseksi saatavilla ja materiaalin tekijän tulee antaa käyttöoikeuksia resurssin käyttäjälle. Käyttöoikeuksien tulee olla ilmaisia. Käyttöoikeudet on kuvattu 5R:n periaatteissa:

Retain: käyttäjällä tulee olla oikeus ottaa materiaalista itselleen kopioita.

Reuse: käyttäjällä tulee olla oikeus käyttää materiaalia.

Revise: käyttäjällä tulee olla oikeus muokata materiaalia.

Remix: käyttäjällä tulee olla oikeus yhdistää materiaalia toisiin sisältöihin ja luoda tätä kautta uutta.

Redistribute: käyttäjällä tulee olla oikeus jakaa alkuperäisen materiaalin pohjalta tuottamaansa materiaalia. (Wiley 2016.)

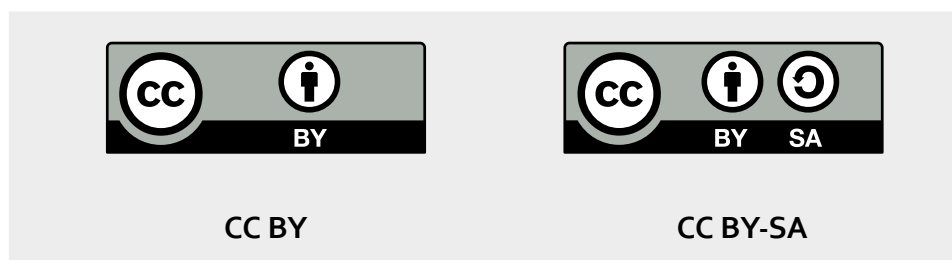


**Kuva 1.** Yhdysvaltain SPARC:in avoimen oppimisen johtaja Nicole Allen esiintyi Milanossa OEGlobal-konferenssissa marraskuussa 2019. Kuva: Aino Helariutta, CC BY-SA 4.0.

Käytännössä 5R:n mukaiset käyttöoikeudet on mahdollista saavuttaa vapauttamalla materiaali yhteiseen käyttöön (tekijänoikeuksista luopuminen, CCo-lisenssi esim.) tai lisensoimalla materiaali avoimella lisenssillä. Creative Commons on globaalisti käytetyin avoin lisenssijärjestelmä. Suomen julkishallinto suosittaa tietoa-aineistojen lisensointia Creative Commons -lisenssillä CC BY-SA 4.0 (JHS18g). Creative Commons -lisensseistä CC BY ja CC BY-SA ovat linjassa 4R:n periaatteiden kanssa ja näin ollen soveltuvat avointen oppimateriaalien lisensointiin.

CC BY: Nimeä, alkuperäisen materiaalin tekijä on mainittava.

CC BY-SA: Nimeä-Jaa samoin, alkuperäisen materiaalin tekijä on mainittava ja materiaalin pohjalta tuotettu materiaali on jaettava samalla lisenssillä.



*Kuva 2. Avointen toimintakulttuurin CC-lisenssit CC BY ja CC BY-SA.*

## OPPIMATERIAALIEN AVOIMUUDEN EDISTÄMINEN SUOMESSA KANSALLISELLA TASOLLA

Avointen oppimateriaalien edistämistä linjataan Suomessa kansallisella tasolla Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) avoimen tieteen koordinaatiossa. Laurea-ammattikorkeakoulu on muun suomalaisen korkeakoulu yhteisön tavoin allekirjoittanut avoimen tieteen kansallisessa edistämistyössä julkistetun Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistuksen 2020–2025. Allekirjoittamalla julistuksen Laurea on sitoutunut julistuksen visioon ja missioon:

1. Edistämään tutkimusyhteisön yhdessä määrittelemiä avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisia päämääriä osana omaa strategia- ja ohjaustyötään organisaationsa erityispiirteet huomioiden
2. Tukemaan ja kannustamaan organisaationsa toimijoiden jokapäiväistä työskentelyä linjausten päämäärien ja tavoitteiden saavuttamiseksi
3. Osallistumaan aktiivisesti yhteistyöhön avoimen tieteen ja tutkimuksen edistämiseksi kansallisella tasolla. (Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta 2020a).

Avoimen tieteen koordinaation neljästä päälinjasta yksi on oppimisen avoimuus, jota edistetään oppimisen avoimuuden asiantuntijaryhmässä. Asiantuntijaryhmässä on laadittu ja julkaistu Osalinjaukset 1 – Oppimateriaalien avoin saatavuus. Oppimateriaalien avoimen saatavuuden osalinjauksessa määritellään strategiset periaatteet, niiden toteutumisen vastuut, tavoitteet sekä näiden edellyttämät toimenpiteet oppimateriaalien avoimuuden edistämiseksi. Periaatteita, tavoitteita ja toimenpiteitä tukemaan on laadittu suosituksia.

Korkeakoulut ovat vastuussa siitä, miten avointen oppimateriaalien edistäminen toteutuminen käytännössä. Korkeakoulujen tehtävänä on muun muassa laatia avoimen tieteen koordinaatiossa julkaistujen linjausten ja suositusten pohjalta omat linjauksensa, ohjeensa, tiedottaa, järjestää tukea ja koulutusta. Korkeakoulujen tulee yhdessä Avointen oppimateriaalien kirjaston (aoe.fi) kanssa etsiä keinoja julkaista avoimia oppimateriaaleja Avointen oppimateriaalien kirjastossa. Korkeakoulujen tulee aktiivisesti hakeutua hankkeisiin, joissa edistetään avoimia oppimateriaaleja ja avoimiin oppimateriaaleihin liittyvää osaamista. (Ks. Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta 2020b).

## STRATEGINEN MUUTOSHANKE OPPIMATERIAALIEN AVOIMUUDEN EDISTÄMISEN MOOTTORINA LAUREASSA

Avoimuus on yksi Laurean strategian 2030 kolmesta keskeisestä arvosta. Laurean strategian mukaan avoimessa korkeakoulu yhteisössä osaamista, tietoa ja materiaaleja jaetaan avoimesti, rakentaen toimijoiden keskinäistä luottamusta. Avoimen toimintakulttuurin toivotaan kehittävän esimerkiksi opetussisältöjä ja -menetelmiä. (Laurea-ammattikorkeakoulu 2019).

Mikael Uusi-Mäkelän et al. mukaan (2021) avoimuudella pyritään käytännön opetustyössä tiivistämään opettajien yhteistyötä yli organisaatorajojen. Laurea toimii Uudellamaalla kuudella kampuksella, joista jokainen ylläpitää ja kehittää omia tutkintojaan. Samaa tutkintoa voidaan siis kehittää rinnakkain kuudella kampuksella kuuden opettajatiimin voimin. Avoimen toimintakulttuurin kautta kehittämistyötä pyritään tekemään yhteisesti ja sen tuloksia jakamaan avoimesti läpi organisaation ja tulevaisuudessa sen ulkopuolelle. (Uusi-Mäkelä et al. 2021).

Avoimuuden kehittämiseen liittyen on muun muassa kehitetty Laureassa käytössä olevaan digitaaliseen oppimisolustaan (Canvas) sisältökirjastoa, joka käsittää eri koulutusalojen opintojaksojen valmiiksi rakennettuja työtiloja oppimateriaaleineen (nk. Master-työtilat). Tuotettu sisältö on jaettu Canvasin sisältökirjastossa Creative Commons -lisenssillä. Canvasin oma digitaalinen sisältökirjasto on kaikkien laurealaisten käytettävissä ja siellä on mahdollista jakaa oppimateriaaleja CC-lisenssillä.

Laurean oppimisolustalla olevat työtilat ovat avoimia kaikille siten, että opettajat pääsevät näkemään toistensa laatimaa materiaalia ja pedagogisia ratkaisuja. CC-lisensointia suositellaan (CC BY-SA) Master-työtilojen lisäksi käytettäväksi kaikissa oppimateriaaleissa ja opintojaksoissa. Laureassa on lisäksi asetettu tavoite, että jokaisen tutkinnon ydinopinnoissa on vuodesta 2021 lähtien ainakin yksi automaattisesti (MOOC = massive open online course) tai puoliautomaattisesti arvioitu opintojakso. (Uusi-Mäkelä et al. 2021.)

## AVOIN KULMA

Avoimen tieteen koordinaatiossa tapahtuva linjaustyö ei sellaisenaan siirry korkeakoulun käytäntöihin, vaan käytäntöön vieminen vaatii asioiden aktiivista esiintuomista organisaation eri verkostoissa. Kytköksenä avoimen tieteen koordinaatiossa tapahtuvaan linjaus- ja kehittämistyöhön ja linjausten ja suositusten jalkauttamiseen Laureassa ja muutoshankkeessa toimii Avoin kulma.

Avoin kulma on verkosto ja palvelu avoimen toimintakulttuurin edistämiseksi Laureassa. Avoimen kulman tehtäväkenttään kuuluu tiedon ja osaamisen jakaminen oppimisen, TKI:n ja TKI-integroidun oppimisen avoimuudessa sekä avoimuuden reunaehdoissa, kuten tietosuojaja-asioissa, sopimuksissa, avoimissa käyttöoikeuksissa ja saavutettavuudessa. Avoin kulma edistää oppimisen avoimuutta laurealaisissa yhteistyöverkostoissa ja pyrkii vaikuttamaan avoimen yhteistyön edistämiseen. Avoin kulma viestii, laatii avoimia oppimateriaaleja, järjestää webinaareja ja ohjausta avoimista oppimateriaaleista ja CC-lisensoinnista.

Oppimateriaalien avoimuuden edistäminen vaatii panostusta korkeakoulun eri toimijoilta. Laureassa ollaankin syksyn 2021 aikana perustamassa avoimen toimintakulttuurin työryhmää, johon Avoin kulma osallistuu. Työryhmän tehtävänä on seurata ja kommentoida kansallista ja kansainvälistä kehitystä sekä tuottaa avoimuuden politiikka sisältäen tavoitteet, vastuut ja toimenpidesuunnitelman avoimuuden edistämiseksi Laureassa.

## AVOIMET OPPIMATERIAALIT AMK-OPETTAJAN KÄYTÄNNÖN TYÖSSÄ

Millaisena avoimet oppimateriaalit sitten näyttäytyvät AMK-opettajan työssä? Saimme tähän kysymyksen vastauksia Laurean, Haaga-Helian ja Metropolian kesäkuussa 2021 toteuttaman avointen oppimateriaalien kyselyn vastauksista.

Kyselyyn vastaajista 44 % oli tuottanut avointa oppimateriaalia kaikkien vapaasti käytettäväksi. 60 % vastaajista oli hyödyntänyt muiden laatimia avoimia oppimateriaaleja. 63 % vastaajista oli halukkaita tuottamaan avointa oppimateriaalia jatkossa. 88 % vastaajista aikoo hyödyntää muiden tekemiä avoimia oppimateriaaleja jatkossa.

Haasteina ja esteinä avointen oppimateriaalien tuottamiseen ja hyödyntämiseen korostuivat tekijän oikeudelliset epäselvyydet, työajan puute ja olemassa olevan materiaalin puutteellisuus. Myös itsekriittisyys sai mainintoja oman materiaalin julkaisemisen osalta. Tuen tarvetta koettiin olemassa olevan materiaalin löytämiseen, oman materiaalin julkaisupaikan valintaan, Creative Commons -lisenssien käyttöön ja oppimateriaalien tekemiseen käytettävien työkalujen käyttöön. Olemassa oleva työaika koettiin riittämättömäksi laadukkaiden avointen oppimateriaalien tuottamiseen.

Avoimien oppimateriaalien tuottamiseen ja hyödyntämiseen motivoivana tekijänä nousi työajan tarve keskeisesti esille. Myös taloudellista korvausta materiaalin tuottamisesta peräänkuulutettiin. Avointen oppimateriaalien tuottaminen yhteistyössä kollegojen kanssa koettiin motivoivana. Oman materiaalin avaamisen kollegoiden käyttöön koettiin lisäävän työn merkityksen kokemusta ja omien materiaalien julkaisuuden koettiin motivoivan panostamaan materiaalin laatuun. Laadukkaan avoimen oppimateriaalin löytäminen koettiin avointen oppimateriaalien etsimiseen ja käyttöön motivoivana tekijänä. Yleisesti ottaen avointen materiaalien käytön koettiin vapauttavan aikaa opiskelijoiden kohtaamiseen.

Kyselyn tulokset antavat tukea ja suuntaviivoja avointen oppimateriaalien edistämiseen opettajien käytännön työssä. Kyselyn vastauksista nousee selvästi esille, että tukea avointen oppimateriaalien käyttöön ja laatimiseen tarvitaan ja avoimet oppimateriaalit ilmiönä ja käsitteenä saattavat olla vielä hiukan vieraita. Laadukkaiden avointen oppimateriaalien tekeminen vaatii aikaa ja opettajat tätä myös peräänkuuluttavat. Avoimia oppimateriaaleja tehdään mielellään asiantuntijatiimeissä, joka puoltaakin erilaisten yhteistyöhankkeiden suunnittelua ja perustamista avointen oppimateriaalien kehittämiseksi.

## LOPUKSI

Laureassa oppimateriaalien avoimuutta on lähdetty edistämään asteittain. Yhdessä tuotettuja avoimia verkko-opintojaksoja eli Master-tiloja jaetaan ensin Laurean sisäisesti. Avointen oppimateriaalien tunnettuus ja osaaminen lisääntyy käytännön työtä tekemällä, kun avoimista oppimateriaaleista ja olemassa olevista linjauksista ja suosituksista viestitään ja järjestetään koulutusta. Erilaiset palkkio- ja meritoitumiskäytänteet ovat avointen oppimateriaalien osalta vielä muotoutumatta ja myös Laurean tulee ottaa niihin kantaa jatkossa. Avoimia oppimateriaaleja tuotetaan jo nyt hankkeissa ja jatkossa hankkeissa kehitettyjen oppimateriaalien avoimuus lienee yksi hankkeiden rahoituskriteereistä. Avoimiin oppimateriaaleihin ja avoimeen lisensointiin liittyvässä osaamisessa tukea tarjoaa Avoin kulma.

Avointen oppimateriaalien edistäminen korkeakoulutasolla vaatii monialaista yhteistyötä korkeakoulun eri toimijoiden kesken. EU:n avoimen oppimisen viitekehyksen mukaisesti tarvitaan poikittaisulottuvuuksia (strategia, teknologia, laatu ja johtaminen), jotta ydinulottuvuuksilla päästään laadukkaaseen kehitykseen. Korkeakoulun tulee linjata omat tavoitteensa oppimateriaalien avoimuuden edistämiseksi, viestiä tavoitteista, järjestää tarvittavat resurssit ja tuki tavoitteiden saavuttamiseksi. Laureassa tämä tullaan tekemään avoimen toimintakulttuurin työryhmän toimesta.

Avointen oppimateriaaleihin liittyvän liikkeen ytimessä on ajatus siitä, että koulutustoiminta on jakamista, tieto on tarkoitettu yhteiseen käyttöön ja internet tarjoaa mahdollisuuden kaikille jakaa, käyttää ja uudelleen käyttää tietoa. Teknologinen kehitys, tietoverkot ja uudet digitaalisen materiaalien tuottamisen tavat mahdollistavat tiedon jakamisen laajasti. Avoimia oppimateriaaleja julkaisemalla on mahdollisuus meritoitua, verkostoitua ja tehdä yhteistyötä. Avoimuus on sisällä koulutustoiminnan ideologiassa ja eettisesti avoimuuden toteutettuna hyödyttää kaikkia toimijoita, niin korkeakouluorganisaatiota, opettajia, opiskelijoita kuin kansalaisiakin.

## Lähteet

- Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta. 2020a.** Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2020–2025. Luettu 27.9.2021. <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995237>
- Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta. 2020b.** Oppimisen ja oppimateriaalien avoimuus. Korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma. Osalinjaus 1 – Oppimateriaalien avoin saatavuus. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 14:2020. Luettu 24.9.2021. <https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995381>
- Avoimen tieteen koordinaatio, Tieteellisten seurain valtuuskunta. 2021.** Oppimisen avoimuus. Luettu 27.9.2021. <https://avointiede.fi/fi/asiantuntijaryhmat/oppimisen-avoimuus>
- Avointen oppimateriaalien kirjasto. 2019.** Avointen oppimateriaalien määrittely ja määrä. Luettu 27.9.2021. <https://wiki.eduuni.fi/pages/viewpage.action?pageId=70189410>
- Inamoro dos Santos, A., Punie, Y. & Castaño Muñoz, J. 2016.** Opening up education: A support framework for higher education institutions. Luettu 7.9.2020. <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/opening-education-support-framework-higher-education-institutions>
- Inamorato dos Santos, A. 2019.** Open Education. Luettu 7.9.2020. <https://ec.europa.eu/jrc/en/open-education>
- Laurea-ammattikorkeakoulu. 2019.** Strategia 2030. Luettu 20.9.2021. <https://www.laurea.fi/tietoa-meista/strategia-2030/>
- Smith, M. & Casserly, C. 2006.** The promise of Open Educational Resources. Change: The Magazine of Higher Learning. Vol 38 (5), 8.–17.
- Uusi-Mäkelä, M., Marstio, T., Helariutta, A. & Pekkarinen, V. 2021.** Arvoista tekoihin – Avoimuus osana opettajan arkea. UAS Journal 2/2021. Luettu 20.9.2021 <https://uasjournal.fi/2-2021/arvoista-tekoihin-avoimuus-osana-opettajan-arkea/>
- Weller, M. 2014.** Battle for Open: how openness won and why it doesn't feel like a victory. Luettu 2.9.2021. <https://doi.org/10.5334/bam>
- Wiley, D. 2010.** Openness as catalyst for an educational reformation. Luettu 25.9.2021. <https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=facpub>
- Wiley, D. 2016.** TEDxNYED – David Wiley. Katsottu 30.10.2021. <https://youtu.be/Rb0syrgsH6M>
- UNESCO. 2019.** Draft Recommendation on Open Educational Resources. Luettu 20.9.2020. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000370936>